

Об'єкти і завдання державного адміністративного управління

УДК 351

Чаплай Ірина Віталіївна

*кандидат наук з державного управління,
Виконавчий директор Президії Всеукраїнської асамблеї
докторів наук з державного управління;
докторант кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна академія управління персоналом*

Чаплай Ирина Витальевна

*кандидат наук по государственному управлению,
Исполнительный директор Президиума Всеукраинской ассамблеи
докторов наук по государственному управлению;
докторант кафедры публичного администрирования
Межрегиональная академия управления персоналом*

Chaplay Iryna

*PhD in Public Administration,
Executive Director of the Presidium of the Civic Scientific Organization
"Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public Administration";
PhD Student of the Department of Public Administration
Interregional Academy of Personnel Management
ORCID: 0000-0003-4927-0610*

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З
ТРАНСПЛАНТАЦІЄЮ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
ДЛЯ УКРАЇНИ**

**ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, СВЯЗАННОЙ С ТРАНСПЛАНТАЦИЕЙ: ОПЫТ
СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА ДЛЯ УКРАИНЫ**

PROBLEM ASPECTS OF STATE ACTIVITIES RELATED TO TRANSPLANTATION: EXPERIENCE OF THE EUROPEAN UNION COUNTRIES FOR UKRAINE

***Анотація.** Досліджено, що у більшості країн світу проведені заходи щодо захисту бідних і вразливих груп людей від «трансплантаційного туризму» та продажу тканин і органів, у тому числі, гостріша увага приділяється проблемі міжнародної незаконної торгівлі тканинами й органами людини. Визначено, що для донора при житті донорство є безоплатним, але певна компенсація передбачається наданням безкоштовної медичної допомоги в необхідному обсязі, включаючи реабілітацію. Також, донор на період реабілітації, отримує лікарняний лист як компенсацію. Надання компенсації повинно бути чітко регламентоване, а операцію повинні проводити досвідчені фахівці з трансплантації.*

Обґрунтовано думку про те, що комерціалізація в діяльності, пов'язаній з трансплантацією здебільш не забезпечується міжнародними нормативно-правовими актами та документами міжнародних організацій. До прикладу, засади, якими регламентується трансплантація органів людини і які розробила Всесвітня організація охорони здоров'я, відзначають неможливість проведення операцій з людським тілом чи його частинами в комерційних цілях, а передбачають отримання за це компенсаційних нагород. Між іншим не виключається можливість стягування медичними установами винагород за виконання таких процедур. Проаналізовано, що донорство й трансплантологія, які напряду поєднані з ризиками для життя критичного сегменту пацієнтів, потребують постійної державно-управлінської підтримки. Нормативно-правовими детермінантами цього процесу є законодавство, яке регулює правові відносини в цій сфері. Це і юридична відповідальність за правопорушення, які мають місце на етапі

погодження донорів на трансплантацію, і механізм розгляду справ, виникаючих в процесі діяльності органів влади, які здійснюють нагляд за діяльністю в трансплантології.

Ключові слова: діяльність, пов'язана із трансплантацією, Єдина державна інформаційна система трансплантації, торгівля органами, європейські країни, донор, реципієнт.

Аннотація. Доказано, что в большинстве стран мира проведены мероприятия по защите бедных и уязвимых групп людей от «трансплантационного туризма» и продажи тканей и органов, в том числе, особое внимание уделяется проблеме международной незаконной торговли тканями и органами человека. Определено, что для донора при жизни донорство является бесплатным, но определенная компенсация предусматривается посредством предоставления бесплатной медицинской помощи, в необходимом объеме, включая реабилитацию. Также, донор, на период реабилитации, получает больничный лист в качестве компенсации. Предоставление компенсации должно быть четко регламентировано, а операцию должны проводить опытные специалисты по трансплантации.

Обосновано мнение о том, что коммерциализация в деятельности, связанной с трансплантацией большей частью не обеспечивается международными нормативно-правовыми актами и документами международных организаций. К примеру, принципы, которыми регламентируется трансплантация органов человека и которые разработала Всемирная организация здравоохранения, отмечают невозможность проведения операций с человеческим телом или его частями в коммерческих целях, а сводятся к получению за это компенсационных наград. Между прочим, не исключается возможность взимания медицинскими учреждениями вознаграждений за выполнение таких процедур. Проанализировано, что донорство и трансплантология,

которые напрямую соединены с рисками для жизни критического сегмента пациентов нуждаются в постоянной государственно-управленческой поддержке. Нормативно-правовыми детерминантами этого процесса является законодательства, регулирующего правовые отношения в этой сфере. Это и юридическая ответственность за правонарушения, которые имеют место на этапе согласования доноров для трансплантации, и механизм рассмотрения дел, возникающих в процессе деятельности органов власти, осуществляющих надзор за деятельностью в трансплантологии.

Ключевые слова: деятельность, связанная с трансплантацией, Единая государственная информационная система трансплантации, торговля органами, европейские страны, донор, реципиента.

Summary. *It has been investigated that in most countries of the world measures have been taken to protect the poor and vulnerable groups from "transplant tourism" and the sale of tissues and organs, including more emphasis on the problem of international illicit trafficking in human tissues and organs. It has been determined that donation is free of charge for a donor, but some compensation is provided for the provision of free medical care to the extent necessary, including rehabilitation. Also, the donor for the period of rehabilitation receives the sick leave as compensation. Provision of compensation should be clearly regulated, and the operation should be carried out by experienced transplant specialists.*

It is grounded that commercialization in activities related to transplantation is largely not provided by international normative legal acts, and documents of international organizations. For example, the principles governing the transplantation of human organs and developed by the World Health Organization point to the impossibility of conducting operations with the human body or its parts for commercial purposes, and, receiving compensational awards

for it. Incidentally, the possibility of charging medical institutions for the implementation of such procedures is not excluded. It has been analyzed that donation and transplantation, which are directly connected with the risks for the life of a critical segment of patients, require operational and constant state-management support. Regulatory and legal determinants of this process are the imperfection of legislation regulating legal relations in this area. This is a legal responsibility for offenses that occur at the stage of donor coordination for transplantation, and a mechanism for dealing with cases arising in the course of activities of the authorities that oversee the activities in transplantology.

Key words: *transplantation-related activities, Uniform state information system of transplantation, trade in organs, European countries, donor, recipient.*

Постановка проблеми. Головною проблемою під час трансплантації органу від живого донора є добровільне надання донорських послуг та гарантоване збереження його життя у майбутньому. У Хартії Європейського Союзу закріплюється право людини на заборону використовувати людське тіло та його частини як джерело фінансового прибутку [1]. Це положення означає, що особа, яка пожертвувала кров, орган, стовбурові клітини та інші біоматеріали людського походження не повинна отримувати матеріальної вигоди від цього, окрім компенсації витрат, таких, наприклад, як оплата лікарських послуг. Необхідність вирішення, на державному рівні, питань використання частин людського організму, органів, тканин, клітин і навіть генів як засобу фінансової вигоди пояснюється тим, що досягнення сучасної діяльності, пов'язаної з трансплантацією, відкрили можливості для їх практичного використання, що створює загрозу перетворення біомедицини та трансплантології на торгівлю органами заради на живи. Ці та інші питання регулювання діяльності, пов'язаної із трансплантацією потребують

подальшого наукового висвітлення та урахування позитивного досвіду Європейських країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку діяльності, пов'язаної із трансплантацією в сучасному науковому дискурсі (як закордонному, так і вітчизняному) досліджуються досить активно. Зокрема, серед найостанніших публікацій, дотичних до поставленої мети, звертають увагу праці таких дослідників як: Г.А. Івашкевич [5], В.І. Лебідь [6], В.В. Юшков [6], А.В. Мусієнко [7].

Мета дослідження. розгляд проблемних питань державного регулювання діяльності пов'язаної із трансплантацією у їх взаємозв'язку із досягненням позитивного сприйняття донорства як способу збереження життя людини.

Виклад основного матеріалу. Яскравим прикладом формування запобігання незаконній діяльності пов'язаній із трансплантацією є досвід європейських країн щодо формування Єдиної державної інформаційної системи трансплантації (далі – ЄДІСТ), яка представляє собою електронно-облікову систему, яка призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, обробки, адаптування, зміни, поновлення, використання і поширення інформації щодо розподілу анатомічних матеріалів людини, визначення пари донор-реципієнт тощо. Так, наприклад у Польщі аналогом ЄДІСТ є Координаційний Центр «Poltransplant» – бюджетна структурна одиниця польського Міністерства охорони здоров'я, заснована в 1996 р. Відповідно до закону «Про збір, зберігання і пересадку клітин, тканин та органів» [2] 2005 року основними завданнями Координаційного центру є:

- координація закупівель та трансплантація клітин, тканин та органів, що відбуваються в межах польського кордону;
- державне управління списком очікування;
- аналіз та ведення державного реєстру донорів та реципієнтів [3];

- освітня робота серед населення для підвищення обізнаності та прийняття донорських органів в діяльності, пов'язаній з трансплантацією.

Іншим прикладом щодо впровадження ЄДІСТ є Білорусь. У країні Міністерством охорони здоров'я був створений єдиний реєстр на базі республіканського центру трансплантації органів і тканин при установі охорони здоров'я «9- міська клінічна лікарня» м. Мінська. Для того, щоб включити до реєстру суб'єктів трансплантації потрібні такі відомості як: прізвище, ім'я, по-батькові осіб, які, в порядку, встановленому Законом Республіки Білорусь «Про трансплантацію органів і тканин людини» [4], повідомили про незгоду на вилучення органів для трансплантації після смерті; прізвище, ім'я, по-батькові осіб людей, яким проведена була трансплантація органу (тканини).

ЄДІСТ повинні бути забезпечені достатньою кількістю матеріально-технічного обладнання, інфраструктурою і достатньою кількістю підготовлених працівників для виконання операцій з пересадки. У свою чергу, органи влади, створені для координації діяльності ЄДІСТ мають постійно вдосконалюватися і приймати активну участь в управлінні процесом діяльності, пов'язаним із трансплантацією. Також, важливо стежити за якістю трансплантата. З цією метою, мають бути розроблені національні стандарти та критерії якості, за допомогою якого лікування пацієнта здійснюватиметься шляхом пересадки анатомічних матеріалів. Держава повинна забезпечити належний контроль, сприяючи розробці та вдосконаленню відповідного законодавства. Операції щодо вилучення органів повинні проходити в добре обладнаних центрах.

Звичайно, рівень розвитку діяльності, пов'язаної з трансплантацією в різних країнах відрізняється, але вимоги однакові: висока якість навчання спеціалістів, проведення наукових досліджень і моніторингу, використання

принципів співпраці, створення державних шкіл в сфері, пов'язаною з трансплантацією, державне регулювання даної діяльності щодо організаційного процесу має відбуватися на належному рівні тощо. В даній галузі як і в будь-якій іншій існує низка проблем, серед них: моральні, етичні (зазвичай пов'язані з незаконною торгівлею людськими органами та тканинам) та організаційно-правові (діляться на науково-медичні та соціально-економічні) [5].

Не можна залишити поза увагою проблему пов'язану з посмертною трансплантацією, саме тому, що лікарями має бути зроблене все для того, щоб врятувати життя людини, але разом з тим слід тримати під контролем строки забору матеріалів для трансплантації органів. Тому чим правильніше побудований організаційний процес та його підтримка з боку держави, тим вищими будуть шанси на успіх.

Звичайно, часто стоять різні перепони на шляху, що перешкоджають розвитку діяльності, пов'язаної з трансплантацією в медицині, а саме: негативне відношення засобів масової інформації до трансплантації, що призводить до «відстороненого» ставлення суспільства до даної сфери. З метою збільшення трупного донорства на державному рівні має здійснюватися пропаганда донорства (це робиться у всіх країнах, де трансплантація стала стандартним лікуванням багатьох тяжких захворювань). Державними та приватними засобами масової інформації проводяться планові та потужні інформаційно-просвітницькі кампанії серед різних верств населення. Таким способом поступово у громадськості країни очікується зміна поглядів в кілька етапів: по-перше, подолання негативного образу донорства та створення загально толерантного відношення у населення щодо діяльності, пов'язаної з трансплантацією, і по-друге, досягнення в основному позитивного сприйняття донорства як способу збереження життя [6; 7].

Для вирішення вищезазначених проблемних питань, які містять соціальний характер, потрібно залучати та поєднувати зусилля як державних структур, так і громадських організацій, а, також, релігійних конфесій та благодійних фондів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Резюмуючи вищезазначене, на сьогодні діяльність, пов'язана з трансплантацією, в залежності від розвитку галузі охорони здоров'я та країни в цілому піддається певним негативним факторам, зокрема:

- існуванню в медичних закладах «тіньових» схем;
- відсутністю банку органів і тканин;
- малою кількістю клінік для трансплантації органів;
- низьким рівнем розвитку медичних установ з трансплантації органів, які потребують удосконалення;
- недоліками у діяльності медичних закладів;
- неправильним відношенням громадськості до донорства;
- відсутністю принципів гуманізму у суспільстві, а також практики добровільних пожертвувань;
- відсутністю систем заохочення людей до добровільного пожертвування органів;
- наявністю «чорного ринку» людських органів;
- розповсюдженістю корупції серед медичних працівників;
- тяжким фінансовим положенням осіб, які пропонують власні органи на продаж;
- плітками про зникнення людей з метою продажу їх органів;
- недобросовісною роботою хірургів під час планових операцій;
- не проведенням медичними установами роботи щодо пояснення про правильне донорство (пожертвування органів);

- відсутністю контролю за діяльністю медичних установ з боку держави та громадських організацій;
- недовірою людей до медичної допомоги;
- релігійним відношення людей тощо [8].

Література

1. Хартія Європейського Союзу про основні права та пояснення до неї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/comparl/libe/elsq/charter/art03/default_en.htm).
2. Ustawa o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów [Електронний ресурс] : z dnia 1 lipca 2005 r. // Centrum Organizacyjno-Koordynacyjne ds. Transplantacji "Poltransplant". – Режим доступу : http://www.poltransplant.org.pl/ust_jednoli.html
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie krajowej listy osób oczekujących na przeszczepienie [Електронний ресурс] : z dnia 4 grudnia 2009 r. // Centrum Organizacyjno-Koordynacyjne ds. Transplantacji "Poltransplant". – Режим доступу : http://www.poltransplant.org.pl/rozp_klo.html
4. О внесении изменений и дополнений в некоторые законы Беларуси по вопросам трансплантации органов и тканей человека [Електронний ресурс] : Закон Республики Беларусь от 13 июля 2012 г. // Законодательство Республики Беларусь. – Режим доступу : <http://pravo.newsby.org/belarus/zakon0/z107.htm>
5. Ивашкевич Г. А. Преступление без наказания. Проблемы пересадки органов и тканей / Г. А. Ивашкевич.– Львов : Край, 1995.– 106 с.
6. Лебідь І., Юшкова В. Стратегія розвитку донорства і трасплантології як складова державної політики (структурно-правовийаналіз) / І. Лебідь,

- В. Юшкова // Європейські перспективи. - 2014. - № 9. – с. 70-77. -
Режим доступу: http://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2017/06/EP_2014_9.pdf
7. Романенко Є. О. Моделі комунікативної політики держави та інструментальне забезпечення взаємодії органів державної влади та громадськості / Є. О. Романенко. // Демократичне врядування. - 2014. - Вип. 14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_11
8. Мусієнко А. В. Запобігання злочинам у сфері трансплантації органів та тканин людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / А. В. Мусієнко; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2010. – 18 с.

References

1. Khartiia Yevropeiskoho Soiuzu pro osnovni prava ta poiasnennia do nei [Charter of the European Union on fundamental rights and explanations to it]. (n.d.). www.europarl.europa.eu. Retrieved from http://www.europarl.europa.eu/compar/libe/elsq/charter/art03/default_en.htm [in Ukrainian].
2. Ustawa o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów : z dnia 1 lipca 2005 r. (n.d.). www.poltransplant.org.pl. Retrieved from http://www.poltransplant.org.pl/ust_jednoli.html [in Polish].
3. Rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie krajowej listy osób oczekujących na przeszczepienie : z dnia 4 grudnia 2009 r. (n.d.). www.poltransplant.org.pl. Retrieved from http://www.poltransplant.org.pl/rozp_klo.html [in Polish].
4. Zakon Respubliki Belarus "O vnesenii izmeneniy i dopolneniy v nekotorye zakony Respubliki Belarus' po voprosam transplantatsii organov i tkaney cheloveka" ot 13 iulya 2012, №407-Z [Law of the Republic of Belarus on introducing amendments and additions to some laws of the Republic of

- Belarus on transplantation of human organs and tissues dated July 13 2012, № 407-3]. (n.d.). <http://pravo.newsby.org>. Retrieved from <http://pravo.newsby.org/belarus/zakon0/z107.htm> [in Russian].
5. Ivashkevich, G. A. (1995). Prestuplenie bez nakazaniya. Problemy peresadki organov i tkaney [Crime without punishment. Problems of transplantation of organs and tissues]. Lvov: Kray [in Russian].
  6. Lebid, I., Yushkova, V. (2014). Stratehiia rozvytku donorstva i trasplantolohii yak skladova derzhavnoi polityky (strukturno-pravovyianaliz) [Strategy of Donor Development and Traffic Planning as a Component of State Policy (Structural-Legal Analysis)]. Yevropeiski perspektyvy – European Perspectives, 9, 70-77. Retrieved from http://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2017/06/EP_2014_9.pdf [in Ukrainian].
  7. Romanenko, Ye. O. (2014). Modeli komunikatyvnoi polityky derzhavy ta instrumentalne zabezpechennia vzaiemodii orhaniv derzhavnoi vlady ta hromadskosti [Models of State Communicative Politics and Instrumental Provision of Interaction between Public Authorities and Public]. Demokratychne vriaduvannia – Democratic Governance, 14. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_11 [in Ukrainian].
  8. Musiienko, A. V. (2010). Zapobihannia zlochynam u sferi transplantatsii orhaniv ta tkanyn liudyny [Prevention of crimes in the field of transplantation of man's organs and tissues]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].